

УДК 347.97/99(042.5)
ББК 67.9(4УКР)70я431
А43

Редакційна колегія: професор Л. М. Москвич (голова)
доцент О. О. Овсяннікова
асистент І. В. Юревич
асистент Б. О. Прокопенко

Актуальні проблеми судового права : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч.
А43 пам'яті проф. Івана Єгоровича Марочкіна (Харків, 30 жовт. 2015 р.) / редкол.: Л. М. Мос-
квич (голова) та ін. – Х. : Право, 2015. – 440 с.

ISBN 978-966-458-903-8

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми судового права», яка відбулася 30 жовтня 2015 року у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за участю відомих вітчизняних науковців та практиків. В основу книги покладено доповіді, виголошені учасниками конференції, які торкаються різноманітних аспектів судового права.

УДК 347.97/99(042.5)
ББК 67.9(4УКР)70я431

ISBN 978-966-458-903-8

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2015
© Видавництво «Право», 2015

земець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене».

Відповідно до пункту 2.2 Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 року №3 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 1712 Кодексу адміністративного судочинства України, «право на судовий захист включає в себе, зокрема, можливість оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку, що є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, захисту їх від порушень і протиправних посягань, в тому числі від помилкових і неправосудних судових рішень». При цьому, право на судовий захист передбачає не лише ухвалення правосудного судового рішення, яким суд поновлює чи в інший спосіб надає захист порушеним правам, свободам чи інтересам особи, а й реальне виконання цього рішення.

На завершення слід відзначити, що Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що держава має право встановлювати певні обмеження права осіб на доступ до суду; такі обмеження мають переслідувати легітимну мету, не порушувати саму сутність цього права, а між цією метою і запровадженими заходами має існувати пропорційне співвідношення (пункт 57 Рішення у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» від 28 травня 1985 року, пункт 96 Рішення у справі «Кромбах проти Франції» від 13 лютого 2001 року).

Судова влада повинна виступати найважливішою стороною втілення народовладдя, забезпечувати відповідні форми та методи організації повновладдя народу в специфічній сфері його здійснення. При цьому основною конституційною функцією судової влади, її призначення є захист права. А якщо врахувати, що судовий захист здійснюється у всіх формах судочинства, то він постає як комплексний міжгалузевий інститут права, тобто як сукупність взаємопов'язаних юридичних норм (інститутів), що містяться в різних галузях права, що регулюють однорідну групу суспільних відносин. Судовий захист відображає єдність правових засобів і способів захисту прав і свобод особи незалежно від форми судочинства.

Каркач П. М.,

кандидат юридичних наук, професор кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;

Ковальова Я. О.,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД У ФОРМІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА НА СТАДІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Як відомо, судовий контроль і прокурорський нагляд є дві самостійні форми правоохоронної діяльності з властивими їм завданнями, методами і засобами. Однак, судовий

контроль на стадії досудового розслідування є більш ефективним, ніж прокурорський нагляд, оскільки статус прокурора та його участь у досудовому провадженні не надають достатньої гарантії для забезпечення законності.

Проте проблему забезпечення прав особи на досудовому розслідуванні не можна вирішити шляхом заміни прокурорського нагляду на судовий контроль. Обумовлено це тим, що судовий контроль фактично не може охопити всю діяльність органів досудового розслідування, в тому числі пов'язану із застосуванням примусових заходів. Тому слід зробити висновок, що ефективність судового контролю і прокурорського нагляду буде досягнуто, якщо під судовий контроль буде поставлений і прокурорський нагляд.

Як слушно підкреслює Н. А. Потомська, рішення, які приймаються суддею в порядку судового контролю, за своїм характером і призначенням поділяють на два види: попереджувального і подальшого. Попереджувальний контроль за рішенням органів досудового розслідування здійснюється до їх реалізації і лише на підставі судового рішення. Подальший контроль здійснюється стосовно конкретних реалізованих рішень і дій органів досудового розслідування на підставі звернень осіб, чий інтереси зачіпаються такими рішеннями.

Механізм прийняття рішення суддею в порядку судового контролю складається на підставі суддівського пізнання, обумовленого специфікою стадії досудового розслідування, та внутрішнього переконання судді. Ця специфіка має вираження в необхідності прийняття рішень, як правило, в умовах дефіциту часу, обмеженості інформації та на підставі фактичних даних, які отримані не особисто суддею, а іншими суб'єктами доказування. Тому при перевірці представлених доказів суддя визначає їх допустимість та достатність, а оцінка їх законності залежить від правильної оцінки суддею представленої інформації.

Після закріплення в Законі України «Про судоустрій та статус суддів» та Кримінальному процесуальному Кодексі України в місцевих судах посади слідчих суддів та закріплення їх процесуального статусу, значно підвищилась ефективність роботи по забезпеченню громадянам права судового захисту основних прав і свобод на стадії досудового розслідування. Аналіз статистичних даних дозволяє зробити висновок, що значно скоротилась кількість порушень прав і свобод громадян на стадії досудового розслідування.

Цьому сприяє те, що для здійснення судового контролю за дотриманням прав свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні слідчий суддя наділений повноваженнями щодо вирішення багатьох питань. В той же час текст Кодексу переважаний «відсилочними» нормами, відсутня окрема глава чи стаття, у якій би визначався перелік повноважень слідчого судді. Для з'ясування кола повноважень слідчого судді, згідно з КПК 2012 року, необхідно звернутися до системного аналізу його норм. Залежно від змісту і характеру питань, як стверджує Н. П. Сиза, вирішення яких віднесено законом до компетенції слідчого судді, його повноваження доцільно об'єднати їх у п'ять груп: 1) вирішення питань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 2) вирішення питань про проведення слідчих (розшукових) дій; 3) вирішення питань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; 4) розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування; 5) вирішення інших процесуальних питань, що потребують неупередженого розгляду. З таким поділом повноважень слідчого судді слід погодитись, так як він цілком відповідає практичній діяльності суду.

Аналіз судової практики свідчить, що розширення контрольних повноважень суду за рахунок частини прокурорських повноважень, разом з підвищенням ефективності захисту прав громадян, дещо ускладнила процедури вирішення питань, пов'язаних із застосу-

ванням заходів процесуального примусу, проведення окремих оперативно-розшукових і слідчих дій.

Важливою особливістю прокурорського нагляду є наявність у прокурора владно-розпорядчих повноважень, закріплених у законі. При їх здійсненні він скасовує своєю владою незаконні та необґрунтовані рішення органів досудового розслідування, і фактично є процесуальним керівником, як передбачає ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України.

Цікавим є і історичні факти виникнення і розвитку судового контролю – вперше він з'явився у 1679 році в Англії у вигляді оскарження до суду тримання під вартою і суд був вправі скасувати арешт та замінити його заставою. Потім схожі закони були прийняті в Шотландії (1701 р.) та Ірландії (1781 р.). В сучасному світі подібна процедура існує в США, Німеччині, Франції та інших країнах.

Слід зауважити, що ратифіковані Україною міжнародні правові акти містять в собі деякі аспекти судового контролю за досудовим провадженням: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р., ст. 9 якого закріпила: «... Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом» та ст. 5 Європейської конвенції з прав людини від 4.11.1950 р., яка чітко встановлює обставини, при яких можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина при досудовому розслідуванні.

Фундаментальні положення забезпечення прав і свобод людини та громадянина, закріплені у Конституції України та національному законодавстві, набувають особливого значення в кримінальному судочинстві, тобто в тій сфері діяльності, де ризик порушення прав особи, втягнутої в кримінально-процесуальні правовідносини підвищується. Прокурор безпосередньо зацікавлений у тому, щоби передбачений Основним Законом України механізм захисту прав і свобод громадян працював надійно й ефективно, а це можливо лише при ефективному судовому контролі. Тому доцільно включити до КПК України нової глави «Судовий контроль», яка б впорядкувала механізм та процедуру контрольної діяльності суду на стадії досудового розслідування.

Афанасьєв В. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОРГАНИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДУ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ СУДОВОГО ПРАВА

Важливе місце органів виконання судових рішень серед суб'єктів судового права зумовлюється тим, що прийняття рішення судом не є кінцевим етапом у поновленні порушеного права. Потрібне належне його виконання, оскільки це суттєво впливає на стан законності та правопорядку, на захист проголошених і гарантованих Конституцією України прав та свобод людини і громадянина. Лише своєчасно і в повному обсязі виконане судове рішення є логічним завершенням правового спору, вирішеного судом. Крім того, без існування надійного механізму виконання судових рішень судова влада втрачає озна-